

УДК 343.918:613.98

DOI <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-17>

Карина МАРШАЛЕК

аспірант кафедри публічного права, Інститут гуманітарних і соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005
ORCID: 0000-0003-4472-4361

Бібліографічний опис статті: Маршалек, К. (2021). Вплив екологічного забруднення на психіку осіб похилого віку, які вчиняють кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості. *Law. State. Technology*, 3, 114–118, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-17>

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАБРУДНЕННЯ НА ПСИХІКУ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Статтю присвячено визначенню можливого впливу на психіку осіб екологічного забруднення та взаємопов'язаності даного явища зі злочинністю осіб похилого віку, які вчиняють кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості. Висвітлено необхідність ґрунтовного дослідження даного питання та визначення заходів запобігання кримінальним правопорушенням з урахуванням можливого впливу екологічного забруднення на психіку.

Метою статті є характеристика можливого впливу екологічного забруднення на психіку осіб похилого віку, що вчиняють кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) визначити, як саме може впливати екологічне забруднення на вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості; 2) проаналізувати за певний період офіційну статистику щодо досліджуваних питань; 3) зробити певні висновки щодо зменшення впливу екологічного забруднення на осіб похилого віку.

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній уперше робиться спроба проаналізувати можливий вплив екологічного забруднення на психіку осіб похилого віку під час учинення саме вказаних кримінальних правопорушень. Надаються пропозиції щодо зменшення впливу екологічного забруднення на психіку осіб похилого віку, які вчиняють правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Як висновок у статті наголошується, що є певна негативна закономірність, між екологічно забрудненими областями, регіонами та відповідними областями, регіонами, які мають підвищений криміногенний статус. Роблячи підсумки, можна зазначити, що екологічна ситуація в Україні та конкретно у багатьох місцях залишається вкрай складною, навантаження на навколишнє середовище лише зростає. Забруднення і виснаження природних ресурсів і надалі загрожують фізичному та психологічному здоров'ю населення, що, відповідно, може спонукати окремих осіб до учинення зазначених кримінальних правопорушень.

Ключові слова: екологія, геронтологія, психічне здоров'я, забруднення, кримінальне правопорушення, особа похилого віку.

Karyna MARSHALEK

Postgraduate Student at the Department of Public Law, Institute of Humanities and Social Sciences of the Dnipro University of Technology, 19 Dmytra Yavornytskoho Avenue, Dnipro, Ukraine, 49005
ORCID: 0000-0003-4472-4361

To cite this article: Marshalek, K. (2021). Vplyv ekolohichnoho zabrudnennia na psykhyku osib pokhyloho viku, yaki vchyniaut kryminalni pravoporushennia proty statevoi svobody ta statevoi nedotorkanosti [The impact of environmental pollution on the psyche of the elderly who commit criminal offenses against sexual freedom and sexual integrity]. *Law. State. Technology*, 3, 114–118, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-17>

THE IMPACT OF ENVIRONMENTAL POLLUTION ON THE PSYCHE OF THE ELDERLY WHO COMMIT CRIMINAL OFFENSES AGAINST SEXUAL FREEDOM AND SEXUAL INTEGRITY

The article is devoted to determining the possible impact on the psyche of people of environmental pollution, and the relationship of this phenomenon with the crime of the elderly who commit criminal offenses against sexual freedom and sexual integrity. Highlights the need for a thorough study of this issue, and the definition of measures to prevent criminal offenses, taking into account the possible impact of environmental pollution on the psyche.

The aim of the article is to characterize the possible impact of environmental pollution on the psyche of the elderly who commit criminal offenses against sexual freedom and sexual integrity. The realization of this goal involves

solving such **tasks as**: 1) to determine exactly how environmental pollution can affect the commission of criminal offenses against sexual freedom and sexual integrity; 2) to analyze for a certain period the official statistics on the studied issues; 3) draw certain conclusions to reduce the impact of environmental pollution on the elderly.

The scientific novelty of the article is that for the first time, an attempt is made to analyze the possible impact of environmental pollution on the psyche of the elderly in the commission of these criminal offenses. Proposals are made to reduce the impact of environmental pollution on the psyche of the elderly who commit offenses against sexual freedom and sexual integrity.

As a conclusion, the article emphasizes that there is a certain negative pattern between ecologically polluted regions, regions and relevant regions, regions that have a high criminogenic status. Summing up, we can say that the environmental situation in Ukraine and in many places in particular, remains extremely difficult, the burden on the environment is only increasing. Pollution and depletion of natural resources continue to threaten the physical and psychological health of the population. Accordingly, it may motivate individuals to commit these criminal offenses.

Key words: ecology, gerontology, mental health, pollution, criminal offense, elderly person.

Актуальність проблеми. Сучасний стан злочинності в Україні не однозначний та характеризується високим рівнем негативного стану, динаміки, коефіцієнта, географії та неоднорідної структури. Визнаємо: у цілому з кожним роком, десятиліттям злочинність лише зростає, незважаючи на те, що у певні роки окремі види кримінальних правопорушень в окремих областях, регіонах знижуються, але це не є стійкою тенденцією. У різні роки незалежності це підтверджують і українські вчені-кримінологи та практики, зокрема: О. Бандурка, А. Закалюк, В. Голіна, Л. Давиденко, О. Литвак, О. Литвинов, В. Лень, О. Титаренко та багато інших. Запобігання кримінальним правопорушенням сьогодні є головним напрямом діяльності держави та суспільства, зокрема і такому соціально негативному явищу, як геронтологічна злочинність. Для цього необхідно визначити, встановити, проаналізувати як можна більше чинників, явищ, причин, умов та обставин, що впливають на психіку осіб похилого віку. Екологічне неблагополуччя, загрози, виклики є надзвичайно сильним тригером, що викликає все більш серйозні психологічні проблеми різного ступеня тяжкості, провокує зростання злочинності, особливо серед «уразливого населення», а саме осіб похилого віку.

Зазначене свідчить про актуальність дослідження впливу екологічного забруднення на психіку осіб похилого віку, що вчиняють кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематику кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості в різні часи розглядали вітчизняні, радянські та зарубіжні дослідники, зокрема: Ю. Александров, Ю. Антонян, І. Бандурка, В. Вітвицька, Б. Гульман, О. Джужа, Л. Дорош, О. Дудоров, А. Дяченко, О. Кальман, М. Конєва, Г. Краснюк, К. Кулик, В. Лень, О. Світличний, О. Синєокий, С. Тасаков, С. Романцова, С. Чмут, В. Фурса, О. Харитоновна, П. Хряпінський та ін.

Окремі питання геронтологічної злочинності розглядалися А. Андрушком у монографії «Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання» та О. Самойловою у роботі «Кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання умисним вбивствам та умисним тяжким тілесним ушкодженням, що вчиняються особами похилого віку».

Безпосередньо питання впливу екологічних чинників на психічне здоров'я особи досліджували В. Вьон, І. Гуцук, А. Нижник, Г. Тараненко, М. Шугай, Н. Рингач.

Метою статті є характеристика ймовірного впливу екологічного забруднення на психіку осіб похилого віку, що вчиняють кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Виклад основного матеріалу. Усі процеси на землі пов'язані між собою, людина як біосоціальна істота є частиною біосфери і лише одним із видів життя. Будь-яка діяльність людини впливає на оточення, середовище та погіршення екології для всіх живих істот, у тому числі й для самої себе.

XX–XXI ст. є століттями промислової революції та технологій, водночас це століття масових вирубок лісів, забруднення довкілля відходами радіоактивного та інших випромінювань, збільшення розмірів промислових об'єктів та забруднення повітря внаслідок їхньої роботи.

Відповідно до Словника-довідника з екології, забрудненням навколишнього природного середовища є надходження в навколишнє природне середовище і (або) утворення в ньому шкідливих (забруднюючих) речовин у концентраціях, що перевищують установлені нормативи якості довкілля (Лановенко, 2013).

За останні 200 років площа лісів зменшилася більше ніж удвічі. Із 1990 р. планета втратила понад 125 млн га лісу. Нині на планеті знищується близько 14 млн га лісу щороку, близько 2% яких є тропічними та виробляють більшу

кількість кисню на планеті. До початку масової вирубки лісу площа лісопокриття у світі сягала близько 80 млн км², нині площа становить менше 30 млн км² (Домаранський, 2010). Відповідно, це стосується й України. Сьогодні тут панує повний безлад, вирубуються легально, напівлегально та нелегально великі ділянки лісів. Населенням із цього питання, на жаль, ніхто не займається (виховання, збереження, заборона, розуміння, усвідомлення, обмеження тощо).

За останні роки у світі часто відбуваються пожежі, зокрема і в Україні, вигорає багато гектарів лісу. В Україні ці лісові масиви висаджувалися за часів СРСР. На жаль, після пожеж він не відновлюється (висаджується) у таких масштабах, як за тих часів.

Знов-таки у світі та неймовірно швидко в Україні забруднюються (промислове, побутове забруднення) річки. Українські очисні споруди здебільшого застарілі, недосконалі та не відповідають світовим стандартам. У нас відбуваються скиди використаної (певною мірою забрудненої, недостатньо очищеної) води, а часто взагалі без очищення. Багато вчених стверджують, що в Україні незабаром дефіцитом буде прісна вода.

Багатьма науковими дослідженнями з різних галузей доведено зв'язок між забрудненням навколишнього середовища (повітря, вода, надра) та захворюваністю населення. ВООЗ неодноразово підкреслював, що забруднення повітря призводить до збільшення захворюваності та смертності в усьому світі. Найбільш ризикованим для здоров'я людей є забруднення атмосферного повітря. Згідно з даними ВООЗ, понад 80% усіх захворювань більшою чи меншою мірою залежать від якості повітря. На території України впливу атмосферного забруднення зазнає приблизно 35% усього населення країни (ВООЗ, 2021).

Значні екологічні проблеми виникають через збереження токсичних вибухових та інших небезпечних речовин, що призводять до забруднення біосфери, й їх використання або знищення за техногенних аварій є надто небезпечним не лише для фізичного, а й психічного здоров'я особи.

Усі вищезазначені чинники, явища, причини, умови, обставини позначаються також і на психічному здоров'ї населення. Дія екологічного забруднення, як природного, так і штучного, лише зростає з кожним роком.

Разом із тим вплив на стресовий стан збільшують стихійні лиха, техногенні катастрофи, аварії, які все частіше виникають на планеті та викликають не лише численні соціальні, гуманітарні, психологічні проблеми, а й безумовний страх.

В останні роки внаслідок інформаційних змін населення отримує все більш детальну інформацію щодо всіх можливих об'єктів, які є потенційно небезпечними для здоров'я людини. Відкриття державних даних у сфері екології дали можливість українцям стежити за якістю повітря, відслідковувати санітарну боротьбу зі стихійними звалищами, пожежами, а також певною мірою контролювати дотримання підприємствами екологічного законодавства.

Екологічне неблагополуччя є надзвичайно сильним тригером, що викликає все більш серйозні психологічні, психіатричні проблеми різного рівня.

Усі чинники, які вказані вище, сприяли виникненню науки про екологію, екологічної психології, психіатрії для захисту довкілля та збереження екологічного здоров'я населення.

Кожне конкретне правопорушення викликається не однією ізольованою причиною, а сукупністю детермінант, які діяли у різні часи та в різних умовах. Як і кожний свідомий людський учинок, правопорушення має своїм безпосереднім та найближчим джерелом суб'єктивний вольовий акт – рішучість учинити те чи інше діяння.

Вольовий акт під час учинення правопорушення – результат, як правило, взаємодії двох груп чинників: асоціальних поглядів та установ даної особи і конкретної життєвої ситуації, в якій вона перебувала перед учиненням правопорушення. Об'єктивна дійсність детермінує, визначає поведінку людини: безпосередньо (вплив ситуації) та опосередковано (попередне формування особи). Співвідношення ролі вказаних чинників у кожному разі може бути різним.

Аналізуючи детермінанти геронтологічної злочинності, варто нагадати, що у більшості осіб похилого віку, які вчиняють кримінально карані діяння, наявними є певні психічні хвороби (тяжкі), психічні відхилення (не тяжкі).

Виявлення детермінант, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень осіб похилого віку, важливе для розроблення необхідних профілактичних заходів. Одними з таких детермінантів можливо в певних випадках уважати екологічний вплив, тиск та психолого-психіатричні проблеми, що виникають унаслідок багаторічного екологічного суттєвого неблагополуччя.

Особи похилого віку різні за стилем життя, психологічними змінами, сприйняттям світу, політичними поглядами та сприйняттям інформації взагалі. У похилому віці особа може відчувати певний особистісний конфлікт, що виникає через зміну життєвих пріоритетів та орієнтирів. У похилому віці відбуваються не лише фізіологічні зміни, а й емоційні, соціальні. Дані особи втрачають

упевненість у собі, світі, виникають складності щодо сприйняття нової інформації та аналізу такої через певну напругу та стрес. Це може призводити до складнощів сприйняття нових ситуацій, що надалі стають причинами гострих емоційних змін, тривожних розладів та настання деменції.

За даними ВООЗ, психічні розлади, відхилення становлять 12–15% глобальної кількості хвороб у всіх країнах світу. Психологічний стан – це, перше за все, благополуччя, за якого кожна особа реалізує свій потенціал і може впоратися з життєвим стресом (ВООЗ, 2021).

Критерії психічного здоров'я, щоб були визначені ВООЗ, можливо визначити так:

- відчуття постійності та відсутності переживань;
- відповідність психологічних реакцій впливам середовища;
- здатність змінювати життя відповідно до життєвих ситуацій та обставин та ін.

Хотілося б зазначити, що на психологічне здоров'я осіб похилого віку впливають також бідність, урбанізація, безпритульність, безробіття, низький рівень освіти, екологічне становище та багато іншого.

Найбільше від брудного повітря страждають люди похилого віку, що мають певні хронічні захворювання. Відповідно до рейтингу міст із найбруднішим повітрям в Україні, що був складений Центром геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського, лідерами серед усіх міст стали Маріуполь, Кам'янське та Одеса.

До першої десятки найбрудніших міст також потрапили Дніпро, Кривий Ріг, Миколаїв, Київ, Херсон, Черкаси і Запоріжжя (Рейтинг міст, 2021).

Відповідно до статистичних даних про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за регіонами України з 2001 по 2019 р., найбільш криміногенними є місто Київ (8,47) Дніпропетровська область (9,38) та Донецька область (9,60). Також серед областей із великим відсотком зареєстрованих кримінальних правопорушень можна відзначити Запорізьку, Херсонську та Черкаську.

Відповідно до відомості про кількість осіб, притягнутих у 2014–2019 рр. до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості осіб у віці 60 років і більше, найбільше було притягнуто в Дніпропетровській, Київській, Херсонській та Харківській областях та м. Київ.

Так, у Дніпропетровській області 65-річний чоловік, під наглядом якого лишила дітей – 13- і 4-річних дівчаток – прийомна дочка, цілу ніч глумився над старшою із сестричок і фотогра-

фував її голою на мобільний телефон та гвалтував її (Дід цілу ніч гвалтував 13-річну онуку..., 2019).

У с. Карапиші Миронівського району Київщини поліція затримала 76-річного чоловіка, який шляхом шантажу примушував 14-річну дитину до статевих стосунків. До поліції звернулася мати потерпілої дівчинки й повідомила, що протягом двох років чоловік із сусіднього села, погрожуючи тим, що все розповість у школі, де навчається дитина, примушував її до статевих стосунків. Про це повідомляє ГУ Національної поліції в Київській області. Зазначається, що дівчинка відзняла на телефон усі непристойності, що й послугувало доказом для затримання педофіла. Зловмисником виявився 76-річний місцевий чоловік, у помешканні якого все й відбувалося. Чоловіка негайно було затримано в порядку ст. 208 КПК України. За цим фактом відкрито кримінальне провадження за ч. 2 ст. 156 КК України (розбещення неповнолітніх) (Дівчинка зняла все на телефон..., 2018).

На нашу думку, простежується певна закономірність між екологічно забрудненими областями та областями, що мають підвищений криміногенний статус. Зазначимо, що вищевказані винуватці все життя прожили у цій місцевості, де і вчиняли кримінальні правопорушення. Раніше там також учинялися кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості, але іншими особами. Є велика ймовірність, що саме завдяки і цій причині (вплив забруднення) високим є рівень учинення «статевих злочинів». Але подальші глибокі дослідження, передусім генетиків, біологів, психологів, психіатрів, екологів, соціологів та кримінологів, попереду.

Роблячи підсумки, зазначимо, екологічна ситуація залишається вкрай складною, тенденції невтішні, навантаження на навколишнє середовище лише зростає. Забруднення і виснаження природних ресурсів і надалі загрожують фізичному та психологічному здоров'ю населення України.

Для поліпшення екологічного становища та, відповідно, зниження криміногенної ситуації в державі необхідно:

1) здійснення на державному рівні щодо екологічних проблем в Україні системної профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень;

2) ужиття заходів для запобігання вчиненню насильства в сім'ї та його припинення;

3) підвищення якості життя (за багатьма показниками) осіб похилого віку та соціальної адаптації;

4) створення спеціальних підрозділів при соціальних службах для соціального підтримання, супроводження психічно хворих осіб похилого віку та ведення обліку;

5) створення розгалуженої системи (центрів) соціально-громадської допомоги для осіб похилого віку, що надаватимуть допомогу психологів, соціологів, соціальних робітників, юристів;

6) проведення системної реабілітації (соціально-громадської, медико-санітарної, санітарно-екологічної тощо) в особливо екологічно забруднених містах України;

7) запровадження постійного державного моніторингу щодо поетапного поліпшення екологічної ситуації в Україні;

8) розроблення державної багатоцільової програми (європейського рівня, з європейськими стандартами, фінансуванням, професійним кадровим забезпеченням, звітністю та контролем) щодо поліпшення екологічної ситуації в Україні;

9) удосконалення національного екологічного законодавства з урахуванням можливого впливу екологічного забруднення на психіку осіб похилого віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лановенко О.Г., Остапішина О.О. Словник-довідник з екології : навчальний посібник. Херсон, 2013. 226 с.
2. Домаранський А.О. Знеліснення Правобережжя Середнього Подніпров'я у межах Кіровоградської області: сучасний стан і тенденції. *Український ботанічний журнал*. 2010. С. 40–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UBJ_2010_67_1_7 (дата звернення: 03.08.2021).
3. Забруднення навколишнього середовища. *ВООЗ* : вебсайт. URL: <https://www.who.int/ru/> (дата звернення: 04.08.2021).
4. З'явився рейтинг міст із найбруднішим повітрям в Україні. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/z-yavivysya-rejting-mist-z-najbrudnishim-povityram-v-ukraini/> (дата звернення: 03.08.2021).
5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Генеральна прокуратура України* : вебсайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 04.08.2021).
6. «Стара скотина»: дід цілу ніч гвалтував 13-річну онуку і знімав на телефон. URL: <https://t1.ua/news/30609-stara-skotyina-did-tsilu-nich-gvaltuvav-13-richnu-onuku-i-znimav-na-telefon.html> (дата звернення: 05.08.2021).
7. Дівчинка зняла все на телефон: на Київщині пенсіонер протягом двох років гвалтував дитину. URL: <https://www.unian.ua/incidents/10182065-divchinka-znyala-vse-na-telefon-na-kijivshchini-pensioner-protyagom-dvoh-rokiv-gvaltuvav-ditinu-foto.html> (дата звернення: 04.08.2021).

REFERENCES:

1. Lanovenko O.G. Ostapishina O.O. (2013). *Slovník_dovidnik z ekologii* [Dictionary-reference book on ecology]. Herson [in Ukrainian].
2. Domaranskii A.O. (2010). Znelisnennya Pravoberejja Cerednogo Podniprovia u mejah Kirovogradskoi oblasti suchasni stan i tendencii [Deforestation of the Right Bank of the Middle Dnieper within the Kirovohrad region: current status and trends.]. *Ukrainskii botanichnii jurnal- Ukrainian Botanical Journal* 40-48 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/UBJ_2010_67_1_7 [in Ukrainian].
3. Sait VOOZ [Site of WHO]. *www.who.int* Retrieved from <https://www.who.int/ru/> [in Ukrainian].
4. Z'yavivysya rejting mist z najbrudnishim povityram v Ukrayini [There is a rating of cities with the most polluted air in Ukraine]. (n.d.). *ecopolitic.com.ua* Retrieved from <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/z-yavivysya-rejting-mist-z-najbrudnishim-povityram-v-ukraini/> [in Ukrainian].
5. Pro zareyestrovani kriminalni pravoporushennya ta rezultati yih dosudovogo rozsliduvannya. Generalna prokuratura Ukrayini [On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation. General Prosecutor of Ukraine]. (n.d.). *old.gp.gov.ua*. Retrieved https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo [in Ukrainian]
6. «Stara skotyina»: did cilu nich gvaltuvav 13-richnu onuku i znimav na telefon [«Old cattle»: grandfather raped his 13-year-old granddaughter all night and filmed on the phone]. (n.d.). *t1.ua* Retrieved <https://t1.ua/news/30609-stara-skotyina-did-tsilu-nich-gvaltuvav-13-richnu-onuku-i-znimav-na-telefon.html> [in Ukrainian]
7. Divchinka znyala vse na telefon : na Kiyivshini pensioner protyagom dvoh rokiv gvaltuvav ditinu [The girl filmed everything on the phone: in the Kyiv region, a pensioner raped a child for two years]. (n.d.). *www.unian.ua*. Retrieved from <https://www.unian.ua/incidents/10182065-divchinka-znyala-vse-na-telefon-na-kijivshchini-pensioner-protyagom-dvoh-rokiv-gvaltuvav-ditinu-foto.html> [in Ukrainian]